

İlköğretim Okullarında Demokrasi Eğitimi:Manisa Örneği

Doç. Dr. Nihat AYCAN

Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Manisa

Dilek ÇALIK

M.E.B., Yağcılar İlköğretim Okulu, Manisa

ÖZET

Bu araştırma, toplumun farklı kesimlerinin çocuklarına verilen eğitim modelindeki demokratik yaklaşımları belirleyerek; tanımda belirttiğimiz demokrasi anlayışının, evrensel ilkelere uyan veya uymayan unsurlarını saptamayı amaçlamıştır. 2000-2001 eğitim, öğretim yılını kapsayan çalışma, Manisa merkezindeki devlet ilköğretim okullarının bir kısmı ile özel ilköğretim okullarının tamamında ve ayrıca okullaşmanın en yoğun yaşandığı yer olarak Demirci ilçesindeki devlet ilköğretim okullarının 5. ve 8. sınıflarında öğrenim gören toplam 3628 öğrenciden % 10'unun (370 İlköğretim öğrencisi), demokratik eğitim konusundaki düşüncelerini araştırmıştır. Araştırmada, ilköğretim birinci basamak son sınıflarla, ikinci basamak son sınıflara öğrencilerine 6 olgu sorusu(cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyleri ile meslekleri vb.) ile 27 yargı sorusu(demokrasinin anlamı, okul sorunlarının çözümlenmiş şekli, eğitsel kol çalışmalarına katılım şekli ve bu çalışmaların nasıl yapıldığı, sınıf başkanının, varsa okul temsilcisinin belirlenme şekli vb.) olmak üzere toplam 33 soruluk bir anket uygulanmış; cevaplar, bilgisayar ortamında Microsoft Excel ve SPSS programlarında Anova, z testi ve ki kare ile analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Eğitim, İlköğretim, Öğrenci.

Democracy Education in Primary School; Manisa Sample

ABSTRACT

This paper aims to determine democratic tendency in education that was given in different sections of society, and to analyze whether or not understanding of the democracy that we defined fit universal principles. This study focusing on the academic year of 2000-2001 searches opinions of 370 students (10 percent total 3628 students) in 5th and 8th grades from public schools and private schools in Manisa and especially from Demirci where public education has been increasing. The research asks total 33 questions; six of these questions are phenomenon questions (on gender, education and occupation of parents); and twenty-seven of those are judgemental questions (on the meaning of democracy, solutions to school problems, participation in school activities, the election of class or school representative): The answer to those questions are analyzed using Anova, z test and ki square methods in SPSS and Microsoft Excel programs.

Key Words: Democracy, Education, Primary School, Student

GİRİŞ

Doğa ile insan altı varlıklarda görülen eşitsizlik, onların düzenine katkı sağladığı için, olumlu şekilde yansırken; insanlara farklı şekilde yansır. Eşitsizlik, toplum halindeki insan yaşantısını tehlikeye atar (Rousseau,1994,4). Toplumda eşitsizliğin azalması derecesinde adalet, hürriyet ve eşitlik gündeme gelir. Sonuçta, toplumsal örgütlenme biçimlerine göre demokrasinin çeşitli

düzeylelerinden söz edilir. Bu nedenle, Batı Avrupa'daki ülkelerle Amerika'da, demokrasinin oluşumu ile gelişiminde farklılıklar görülür. Örneğin, Demokrasi Antik Yunan, Roma, Fransa, Almanya, Avusturya, İngiltere ile Amerika'da toplumsal örgütlenme düzeyine göre farklı boyutlarda anlamını bulmuş ve işlerlik kazanmıştır (Hassan, 1990,298).

Türk toplumları dayanışmacı, hoşgörüyeye dayalı anlayışla Batı Avrupa ülkeleri ile Amerika'dan farklı bir "yönetim" tarzını tarihi süreçte sürekli benimsediklerinden; demokrasi, bu toplumlarda sözcük olarak pek anılmasa da, demokratik ilkelerin bazılarını toplumda uygulamaya koymuşlardır. Örneğin, Oğuz Türkleri, Antik Yunandaki demokrasi anlayışıyla kıyaslanabilecek bir yaşayış tarzını benimsemiştir(Hassan, 1990,298; Sezgin,1958,76). Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte, bilimlere din açısından değerlendirme öne geçtiği için; bu çerçevede, ekonomik ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirecek olan her şeyde güçlü dini nitelikleri aramak öncelikli koşul sayılmıştır. Dolayısıyla din, etkisini bir yandan toplumda hissettirirken, diğer yandan başta ekonomik sorunlar olmak üzere birçok sorun öne çıkmaya başlamıştır. Sonuçta siyasi sorunlar oluşmuş, tıpkı Roma İmparatorluğu ile sonrası dönemde olduğu gibi, Türk Devletleri'nde de demokrasinin anlam ve uygulamaları yön değiştirerek öncekilerden farklılaşmıştır (Ödekan,1990,375).

Türk toplumunda demokrasi adına tutarlı iyileştirmeler Tanzimatla birlikte başlatılmış; medreseli, mektepli ile uzak ve yakın doğu medeniyetlerini Türk Kimliği'nde uzlaştırma girişimleri, Atatürk'ün önderliğinde kararlı hale dönüşmüştür(Mumcu,1994,14; Güvenç,1997,28;32). Bu çerçevede, Türk toplumunda devletin temelleri demokrasiye dayandırılmış ve Cumhuriyetin ilanı ile demokrasi süreci başlamıştır.

Toplum yönetiminde milli iradenin hakim kılınması ile ilk aşamasını tamamlayan demokrasi, ikinci aşamada halkın bütün değerlerine saygılı olma temel alınıp ekonomik gönence yönelim hedeflenmiş; son olarak, kişinin hak ve özgürlüklerine tam anlamıyla saygılı olma gerekli sayılmıştır.

Kısa tanıtımdan da anlaşılacağı gibi demokrasinin son aşaması bireye inmeyi benimsemekte, "insan olduğu için" kişinin her şeye layık olduğu düşüncesini esas almakta ve bunu gerçekleştirme yolunun da bireylerin daha okul çağlarında iken demokrasiyi eğitim aracılığı ile yaşamasının mümkün olacağı gerekliliğine ulaşmaktadır. Başka bir deyişle demokrasi, bireyleri ve toplu düzenlenişleri birer özne olarak tanıyan, yani onları kendi yaşantılarını yaşama, yaşantılarıyla ilgili deneyimlerine bir bütünlük ve anlam kazandırma istençlerini destekleyen bir yönetim biçimidir. Dolayısıyla siyaset, bütün çıkarlardan ve toplumsaldan uzak iken, her kişiye aynı uzaklıkta olmalı; yönetim de birey ile özgürlüğü merkez almalıdır. Bütün bunlara da ancak eğitim ve bilgilendirme sürecinin sonunda ulaşılır (Tourain,1997,273; Büyükbaş,2000,16). Böyle bir anlayışla demokrasi "Bir toplumda yetişmiş neslin, yetişmekte olan veya hayata başlayan nesle düşünce ve duygularını; hem kendi yaşantısı, hem de belirli programlarla aktarma şeklinde vermesi anlamındaki bir eğitimle anlamını bulur" (Arıbaş,1999,21).

Demokrasinin eğitime yansımaları, eğitimi geleneksellikten kurtarıp çağdaşlığı ve bilimselliği temel alan bir anlayışı benimsemesinde etkili olmuştur. Bu çerçevede, bir yandan toplumsal refahın açlık ve baskının yerini alması öne çıkartılırken, diğer yandan ahlak öğretileri vurgulanıp kişileri açıkgozluluk ve kinden uzaklaştırarak; onlara, özgür ve bilimsel düşünme kazandırma ve onları büyük tasarılar gerçekleştirmeye yönlendirecek şekilde bir eğitime benimsenmiştir (Tourain,1997,270-271;Kongar,1993,49).

Demokratik bir eğitimin nitelikleri, bireysellik (bireye kendi yaşamını özgürce yaşama yollarını öğretmekle yaşamında bütünlük sağlama), sosyallik (farklı düşünceleri anlayışla kabul etme), millilik (milli bilinci güçlendirme), evrensellik (dünyadaki bireyleri bütünü birer parçaları şeklinde düşünme) şeklinde sıralanırken; demokratik bir eğitimin amaçları da kendini tanıma (kişinin ben varım, tekim ve anlamlıyım) mesajını verirken, birey olduğunun bilincine varması; içinde bulunduğu ekonomik şartlarla kültürü de etik ilkeler çerçevesinde benimsemesi ve ötekini tanıma (kişinin sen varsın, teksin ve anlamlısın) mesajını kendi dışındaki kişi, grup ve toplumu kendi amaçlarıyla birlikte düşünmesi ve bunlarla birlikte hareket etmesini öğrenmesidir(Cüceloğlu,2000,38) .

1. MATERYAL VE METOD

Demokrasi ile ilgili pratik uygulamaların yaşantıya dönüştürülebileceği yerlerin ilköğretim okulları olduğu gerçeğinden hareketle, günümüzün ilköğretim okullarında demokratik tutumu benimseme düzeyini belirleme amaçlanmıştır. Bu genel amaca uygun olarak betimleme şeklindeki çalışmamız, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında Manisa ili merkezindeki her mahalleden Random yoluyla oluşturulmuş devlet okulları ve özel okulların tamamı ile Manisa iline bağlı ilçelerden okullaşmanın en yoğun yaşandığı ilçe olan Demirci ilçesi merkezindeki devlet okullarının tamamının 5. ve 8. sınıflarda öğrenim gören ilköğretim öğrencilerinden, kısaca toplam 3.628 ilköğretim öğrencisinden, yaklaşık yüzde onu olan 370 öğrencinin “demokratik eğitim” konusundaki düşüncelerini saptama hedeflenmiştir.

Araştırma ilköğretim öğrencisinin kendini(cinsiyet ,yaşadığı yer) ve aile büyüklerini (anne ve babanın öğrenimleriyle meslekleri) tanımaya yönelik altı (6) olgu sorusu ile yine bu öğrencilerin okullarındaki demokrasi uygulamalarıyla ilgili kişisel düşüncesi(demokrasinin anlamı, ev ödevlerini yapması ve bunlar konusundaki düşünceleri, kitap okuma alışkanlıkları okul kuralları, okuldaki sorunların çözümlenmiş şekli, sınıfta kiminle oturmak istediği, bir kaza sırasında hangi durumdakilere yardım edeceği, her sabah söylenen “ant” ile okul kıyafeti konusundaki görüşü, okulda herhangi bir sosyal etkinliğe katıldıysa bu etkinliğe katılma nedenini açıklama) ile öğretmenleri, okul yönetimi ve arkadaşları ile sosyal çevresi hakkındaki görüşlerini(derslerin işlenmesi, okul araçlarının kullanımı, sınıfta öğretmenle bir çatışma çıktığında olası durumlar, sınıfı ilgilendiren bir sorun karşısındaki tutumu, dersle ilgili bir çalışmasına sınıf öğretmenin tutumu, öğretmeniyle ilişkisinde kendisine bulunulan yaklaşım tarzı, öğretmenin diğer öğrencilere karşı tutumu, sınıftaki oturma planı, sınavlarla

bunların sonuçları hakkındaki düşünceleri, kişisel bir sorununa öğretmenlerinin yaklaşımı, eğitsel kol çalışmalarına katılım şekli ve bu çalışmaların nasıl yapıldığı ile yapılma sıklığı, belirli gün ve hafta kutlamalarına görevlendirilme şekli, sınıf başkanının, varsa okul temsilcisinin belirlenme şekli) sorgulayan 21 yargı sorusu olmak üzere, toplam 27 soruluk bir anketten oluşmaktadır.

Gruplara ayrılarak kısaca tanıtılan anketin ilköğretim öğrencilerine uygulanması sonucunda elde edilen cevapların analizi için, bilgisayar ortamında Excel ile SPSS programlarındaki ANOVA , Z testi ve Ki kare anlamlılık testleri kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Manisa il merkezindeki devlet ve özel ilköğretim okullarında eğitim-öğrenim gören 5. ve 8. sınıf öğrencileri ile Demirci ilçesindeki devlet ilköğretim okullarında eğitim-öğrenim gören 5. ve 8. sınıf öğrencileri, kendi aralarında il ve ilçe şeklinde ele alınarak “demokratik tutum kazanmaları bakımından aralarında farklılık veya benzerlik bulunup bulunmadığı” sorgulanmış; saptanan bulgular da maddeler halinde belirtilerek, konu en somut şekli ile ifade edilmiştir. Buna göre;

- Manisa il merkezindeki ‘devlet okullarının 5 ve 8. sınıflarında eğitim-öğrenim gören öğrencilerin’ demokratik tutum kazanmalarını ölçen 1, 9 ve 21.soruya “Demokrasinin ne olduğunu biliyor musunuz?, Okuldaki sorunlar nasıl çözümlenir?, Okuldaki belirli gün veya hafta kutlamalarında görev alma şeklin hakkında ne söylersin?” şeklinde bu sorulara verilen cevaplarda anlamlı bir farklılık bulunmazken; 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27 gibi okulu, öğretmenleri, arkadaşları ve sosyal çevresiyle demokrasi uygulamalarıyla ilgili olarak diğer sorulara verdikleri cevaplarda anlamlı fark bulunmuştur(Tablo 1). Bu durum, öğrencilerin ankete verdikleri cevaplardan farklı düşündüklerini gösterir.
- Manisa il merkezindeki ‘özel ilköğretim okullarının 5 ve 8. sınıflarında eğitim-öğrenim gören öğrencilerin’ demokratik tutum kazanmalarını ölçen 2. ve 4. sorulardaki “Ders işleme ile ders ya da ev ödevlerine çalışma şekli”, 5. ve 6. sorulardaki “Ev ödevleri ile kitap okuma alışkanlığı konularındaki düşünceleri”, 7. soruda “Sınıf öğretmeni ile bir çatışma söz konusu olduğunda ortaya çıkabilecek durumlar”, 8. soruda “Sınıfı ilgilendiren bir sorun çıktığındaki tutumu”, 10. soruda “Bir sorunu olduğunda ya da yardıma gerek duyduğunda öğretmenimin takınacağı tutum türü”, 12. soruda “Öğretmeni ile konuşmalarında yaklaşım şekli”, 15. soruda “Sınıftaki oturma planı hakkında düşüncesi”, 16. soruda “Eğitsel kol çalışmalarına seçilme şekli”, 22 ve 23. sorularda “Her sabah söylenen andımız ile okul kıyafetleri hakkındaki düşüncesi” gibi sorularda anlamlı fark saptanırken; 1, 3, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27 gibi demokrasi uygulamalarıyla ilgili diğer sorularda, anlamlı bir fark saptanmamıştır. Buradan ister devlet ister özel okul

olsun, ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun benzer düşüncede olduğu anlaşılır (Tablo 1).

- Manisa ve Demirci’yi birlikte ele aldığımız bütün gruplarda, 1. sorudaki “Demokrasinin ne olduğunu biliyor musunuz?” ile 21. sorudaki “Okuldaki belirli gün ve hafta kutlamalarında görevlendirilme şekli” hakkındaki sorulara verilen cevaplarda, anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buradan ankete katılan öğrencilerin demokrasinin ne olduğunu teorik olarak bildikleri ve bu türden etkinliklere de katıldıkları anlaşılır (Tablo 1).
- Bütün gruplardaki ilköğretim öğrencilerinin tamamında 7. soruya “Sınıfta öğretmeniyle çatışabileceği bir durum olduğunda olabilecekler”, 8. soruya “Sınıfta sınıfı ilgilendiren bir sorun çıktığında ki tutumları”, 10. soruda “sorunu olduğunda ya da yardıma gereksinim duyduğunda öğretmenin yaklaşımının nasıl olacağı”, 22. ve 23. sorularda “her sabah söylenen andımız ile okul kıyafetleri hakkındaki düşüncesi” gibi sorulara verdikleri cevaplarda anlamlı farklılık saptanmıştır. Yani öğrenciler bu sorulara farklı cevaplar vermiştir (Tablo 1).
- Demirci ilçesinin 5 ve 8. sınıflarında eğitim öğrenim gören ilk öğretim öğrencileri arasında, “Demokratik tutum kazanmaları yönünden aralarında benzerlik ya da farklılık olup olmadığını” ölçmeye yönelik sorulara verdikleri cevaplarda (3,7,10,22,23 ve 26 soruda, yani “Okulda yapılan sınavlar ile sonuçları konusundaki düşüncesi”) anlamlı fark saptanırken; diğer sorularda, anlamlı bir fark saptanmamıştır. Buradan öğrencilerin ankete verdikleri cevaplarla aynı düşündükleri anlaşılır (Tablo 1).
- Manisa il merkezindeki devlet ve özel ilköğretim okulları ile Demirci ilçesinin devlet ilköğretim okullarının hem 5. hem 8. sınıflarında eğitim öğrenim gören öğrenciler arasında demokratik tutum kazanma açısından fark bulunup bulunmadığı araştırıldığında, söz konusu farklı kurumlarda ve sınıflarda eğitim öğrenim gören ilk öğretim öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buradan anketi cevaplayan öğrencilerin benzer düşüncede oldukları söylenebilir.
- Araştırma grubumuzun %42 ‘sini kız, %51’ ini erkek şeklinde oluşturan ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin, “cinsiyetleri ile demokratik tutumları arasındaki ilişki” sorgulandığında; sadece 4. soru ‘Dersleriniz ya da ev ödevlerinize nasıl çalışıyorsunuz?’, 5. ve 6. soru ‘Ev ödevleri ile okuma alışkanlığı konusundaki düşünceleri’, 15. soruda ‘Oturma planı hakkındaki düşüncesi’, 19. soruda ‘Sınıf başkanın belirlenme şekli’, 22. soruda ‘Her sabah söylenen andımız konusundaki düşüncesi’ ile 25. soruda ‘Bir kazaya şahit olduğunda öncelikle kime yardım edeceği konusundaki düşüncesi’ şeklindeki sorularda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sorularda, hem kız hem erkek öğrencilerin benzer düşüncede olduğu anlaşılırken; ‘demokrasinin anlamı’ ile ‘ders işleme’ ve ‘okul araç-gereçlerini kullanmayı’ sorgulayan 1,2,3. sorularla; ‘sınıf’,

‘öğretmen’ ve ‘okulla ilgili sorunları sorgulayan’ 7,8,9,10,11,12,13,14. sorularla; ‘eğitsel kol çalışmalarını sorgulayan’ 16,17,18. sorularla; ‘okul temsilcisinin belirlenmesi’ ile ‘belirli gün ya da hafta etkinliklerinde görev almayı sorgulayan’ 20, 21. sorularla; ‘okul kıyafetleri’ ve ‘sınıftaki oturma düzenini sorgulayan’ 23, 24. sorularla; ‘sınavlarla okuldaki herhangi bir etkinliğe katılma şekli’ gibi 26, 27. sorularda anlamlı bir fark saptanmıştır. Dolayısıyla kız ve erkek öğrencilerin büyük çoğunluğu bu konularda farklı düşünmektedirler.

- Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin “il, ilçe, kasaba ve köy kriterine göre yerleşim yerleri ile demokratik tutumlar arasındaki ilişki” sorgulandığında; daha önceden olduğu gibi 1,2,3,5,10,16,17,19,22,23 ve 27. sorulara verilen cevaplarda anlamlı fark saptanmıştır. Dolayısıyla söz konusu sorularla yerleşim yeri arasında güçlü bir ilişki vardır.
- Annelerin öğrenim durumları ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı sorgulandığında, diğer sorularla aynı olan 1,4,13.soru öğretmenlerin öğrenciler arasında ayırım yaptığı konusundaki öğrencinin düşüncesi, 22 ve 23 sorulara verilen cevaplarda; “annelerin öğrenim durumları ile öğrencilerin demokratik tutumları” arasında ilişki saptanırken, diğer sorularda ilişki saptanmamıştır.
- Annelerin meslekleri ile öğrencilerin demokratik tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde, daha önceki sorulardan 22,23,25 ve okulda yapılan herhangi bir sosyal etkinliğe katılma nedeni ile ilgili 27. sorularla annenin mesleği ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında ilişki saptanmıştır.
- Babaların öğrenim durumları ile ‘öğrencilerin demokratik tutumları’ arsında bir ilişki bulunup bulunmadığı sorgulandığında; ‘demokrasiye yüklenen anlam’ ile ‘her sabah söylenen ant’ ve ‘bir kaza anında ilk yardım edeceği kimse hakkındaki kararını’ sorgulayan 1,22,25 sorularla; ‘herhangi bir sosyal etkinliğe katılma şeklini’ sorgulayan 27. soruya verilen cevaplarda, babaların öğrenim durumları ile öğrencilerin demokratik tutumu arasında anlamlı bir ilişki saptanırken ; öğrencinin sınıf, öğretmen, okul ve sosyal çevresiyle ilişkisini sorgulayan 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21; 23, 24. ve 26. sorularda anlamlılık saptanmamıştır.
- Babanın mesleği ile öğrencilerin demokratik tutumları arasındaki ilişki sorgulandığında; sadece, ‘okul kıyafetleriyle okuldaki herhangi bir etkinliğe katılma şeklini’ sorgulayan 23 ve 27. sorularda anlamlı bir ilişki saptanırken, demokratik yaşantıyı sorgulayan diğer sorularda anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

3. TARTIŞMA

İlköğretim ikinci kademesindeki öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarıyla ilgili olarak Ankara’da yapılmış bir yüksek lisans çalışmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha demokratik bir davranışta buldukları saptanmıştır (Atasoy,1997,43). Buradaki bulgu araştırmamızın

bulguları ile uyuşurken, araştırmanın daha başka bulguları da araştırmamızla uyuşmaktadır. Örneğin, ilköğretim öğrencilerinin anne ve babalarının öğrenimleri ile babaların mesleği gibi daha başka bulgular da söz konusu öğrencilerin demokratik tutum geliştirmesinde önemli etkenlerdir(Atasoy,1997,37). Ayrıca öğrencilerin görüşlerini bildirmeleri (Aycan,1995,39) ile dersin işlenişi, okul araçlarını kullanma, eğitsel kol çalışmalarında görev alma, okul temsilcisinin seçimi, belirli gün yada haftanın kutlanmasında görevlendirme gibi konularda ki bulgular da araştırmamızın bulguları ile uyuşmaktadır (Atasoy,1997,29). Yine Manisa il merkezindeki devlete ait ilköğretim okulları ile özel sektöre ait ilköğretim okulları ve Demirci ilçesinin merkezindeki devlete ait ilköğretim okullarının öğrencilerinin ankete verdikleri cevaplarda anlamlı bir fark bulunmama durumu da Ankara'da yapılmış çalışma sonucuyla benzerlik gösterir(Atasoy,1997).

Öğrencilerin demokrasi tanımı, okul kaynaklarının kullanımı, öğrenci-öğretmen etkileşimi ile okulda yapılan sosyal etkinlikler gibi konularda demokratik tutum sergileme bakımından çalışmamız benzerlik gösterse de, daha çok söz konusu tutumun sergilenmesinde yerleşim yerleri ile ilişkisi daha anlamlı bulunmuştur. Yine araştırmamıza özgü olarak, öğrenci-öğretmen etkileşiminin önemli yanını oluşturan yazılı ve sözlü sınavlar ya da ödevler şeklindeki değerlendirmeler konusunda ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutum geliştirmesinde, babanın öğrenim durumu etkilidir.

Öğrencilerin demokratik davranış geliştirmeleri kadar, bu davranışın oluşup gelişmesinde son derecede etkili olan öğretmenler, okul yöneticileri, müfredat programları ve dersler şeklinde eğitimi destekleyici unsurlarla ilgili olarak yapılmış çalışmalarda da söz konusu demokratik davranışın geliştirilmesinde bazı sorunlar saptanmıştır(Koca,1998,45;Işıkgöz,1999,27;Otluca,1996,68;Karaman,1996,54; Glasser,1999,37). Bu durum, "sistem yaklaşımının eğitimdeki önemini" göstermesi bakımından önemlidir.

4. SONUÇ

Araştırmanın sonuçlarını sistematik bir düzende ve somut şekilde belirtmek için, önceliği olgu sorularına vererek bunları da bazı alt başlıklar halinde açıklamayı uygun bulduk. Buna göre;

1. Manisa il merkezindeki devlet ve özele ait ilköğretim okulları ile Demirci ilçe merkezinin devlete ait ilköğretim okullarının 5. sınıfları; 8. sınıflarından daha demokratik davranmaktadır. Bu farklılık, öğrencilerdeki "fiziksel zihinsel, coşkusal, törel, toplumsal ve cinsel gelişimin hız farklılığının" onların davranışlarına farklı yansımalarından ileri gelir.
2. Kız ilköğretim öğrencileri, erkek ilköğretim öğrencilerine göre daha demokratik bir davranış benimserken; hem Manisa il hem Demirci ilçe merkezindeki ilköğretim okullarının 5. ve 8. sınıf öğrencileri arasında

demokratik davranmada bir farklılık bulunmamaktadır. Bu sonuç, ilçenin özel durumu ile açıklanabilir.

3. Öğrenci yaşantılarının geçtiği yerleşim bölgeleri, başta demokrasinin tanımı olmak üzere, derslerin işlenmesi, okul araç-gereçlerinin kullanılması, öğrenci sorunlarının çözümünde öğrenci-öğretmen iletişimi, eğitsel kol çalışması, sınıf başkanın belirlenmesi, her sabah söylenen andımız ile okul kıyafeti ve okulda yapılan sosyal etkinliklerle yakın ilişkilidir.
4. Anne babanın öğrenim durumu, öğrencilerin demokratik tutum geliştirmesinde önemlidir. Örneğin, anne ve babanın öğrenim durumu, öğrencilerin demokrasiyi tanımlaması, ders çalışma şekli, öğrenci-öğretmen ilişkisi ve andımız ile okulda yapılan sosyal etkinliklerle yakın ilişkilidir. Sadece, annenin öğrenim durumu ile öğrencilerin demokratik tutum geliştirmesinde yakın ilişkili olarak sayılanların yanında, “bir kaza anında öncelikle yardım edeceği kişiler” in kimler olacağı davranışı ile babanın öğrenim durumu yakın ilişkilidir.
5. Annenin mesleği, andımız, okul kıyafeti, öğrencinin sınıfta oturmak istediği arkadaşının seçimi ile yakın ilişkili haldeyken iken; babanın mesleği, demokrasinin tanımı, okul kıyafeti, ev ödevi, sınavlar, değerlendirmeler ve sosyal etkinliklere katılma ile yakın ilişkilidir.

Kısaca maddeler halinde özetlediğimiz araştırma sonucunda ulaşılan nokta, bir yandan ilköğretim öğrencilerine ‘demokratik tutum’ “aile büyükleri” tarafından kazandırılırken; diğer yandan aynı konuya öğretmenlerin de özendirilmesi gerekir. Dolayısıyla bu çerçevede kısa vadede çağdaş bir eğitimi yakalama adına hemen alınabilecek bazı önlemler daha önceden ilgili araştırmacılar tarafından belirtilmişse de, önem arz etmesi bakımından bizim de ayrıca söz etmemizde yarar vardır. Buna göre;

a)Eğitim bürokrasisinde alınabilecek pratik bazı önlemler

- İlköğretimin 7. ve 8. sınıflarında okutulan “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersinin işlevine uygun şekilde verilebilmesi ya da derste belirtilen ilkelerin yaşama pratik şekilde aktarılabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı gereken önlemleri almalıdır. Bunun için hemen yapılması gereken, ‘ders programlarının demokratik hak ve özgürlükleri içeren konulara ağırlık verecek şekilde yeniden düzenlenmesidir’.
- Eğitsel kol çalışmalarının düzenlenişi ile bu etkinliklerde görevlendirme, öğrenci merkezli olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Demokratik tutum kazanmanın toplumun bütününe ilgilendiren bir sorun olduğu gerçeğinden hareketle, okullardaki öğrenci-öğretmen-veli etkileşimini en üst noktaya çıkartma girişimi hemen başlatılmalı, varolan etkileşimler desteklenmelidir. Bunun için “okul aile birliklerine” aktif rol verilmelidir.

b)Eğitimciler tarafından alınabilecek pratik bazı önlemler

- Demokratik bir eğitimi gerçekleştirebilmek için öncelikle okul içerisinde demokratik süreçlerin benimsetilmesine yönelik eğitsel ilişkinin, yani “okul içi demokrasinin başlatılmasıdır”. Bunun için demokratik eğitimi gerçekleştirecek başta okul müdürleri ile müdür yardımcısı yanında öğrenci ve veli temsilcileri de yönetimde yer almalıdır ki etkili bir eğitim gerçekleşsin. Bu çerçevede eğitim yönetimi ile eğitim yöneticilerinin işlevlerini belirleyen ilkeler, Milli Eğitim Bakanlığı’nın üniversiteler, hatta ilgili toplum kuruluşları ile işbirliği yapması ile yeniden düzenlenmeli, artık demokrasi eğitimi konusunda hizmet içi eğitim almayan öğretmenler, okullara yönetici olarak atanmamalıdır.
- Okul yönetiminde sağlanacak olan eğitsel ilişki, sınıf yönetimine de yansıtılarak “sınıf içi demokrasi” uygulamasına geçilmelidir. Bunun için öğretmenlerin meslek ve sosyal ilişkiler bakımından eğitimci yanlarını öne çıkartan önlemler alınmalıdır. Ayrıca bu önlemler öğrenci merkezli lider öğretmen anlayışı ile desteklenmelidir. Buna göre öğretmenin yeni anlayışında, öğrenci öğretmenin beden dilinden bile anlayabileceği bir sevgi ortamında, kendisine değer verdiği, güvendiğini de onu dinlemekle ve sık sık onurlandırmakla gösterecektir. Böylece hem öğrenciler arasında hem öğretmenleriyle güçlü bir iletişim kurmalarına fırsat verilerek, onlara ben ve ötekini tanıttıktan sonra değişimin önemini anlamaları sağlanacaktır.
- Öğretmen yeni anlayışıyla etkili öğretme-öğrenme ve yaratıcılığı geliştirip, öğrencilere bilimsel yolları benimsettikten sonra benzer çalışmalarını sürdürmelidir. Örneğin, iş birliğini teşvik edip kendi kendileriyle yarışmalarını temel ilke olarak benimsetmeli, ödevler evde yaşayanlara ve yakınlarına danışacağı bilgileri gerektirecek şekilde verilmelidir. Kısaca öğretmen, sürekli eğitim anlayışının kazandırılması için çaba gösteren bir rehberdir.

KAYNAKÇA

- ARIBAŞ, Sebahattin, “Milli Kültür, Bilim ve Eğitim Alanındaki İlişki”, Milli Eğitim Dergisi, Ocak, Şubat, Mart 1999 Sayı:141, .20-21.
- ATASOY, Ali, İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi ve İlköğretim İkinci Kademe Öğretmen ve Öğrencilerin Demokratik Tutum İle Davranışlarının Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- AYCAN,Çiçek, Şahin İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokrasi ve Otokrasi Boyutları Arasındaki Yeri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- BÜYÜKBAŞ, Nihat, “Okulların Yeni İşlevi, Öğrenmeyi Öğretme”, Milli Eğitim Dergisi, Ocak-Mart 2000, Sayı:145, 63-65.

- CÜCELOĞLU,Doğan, İçimizdeki Biz, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- GLASSER,William, Okulda Kaliteli Eğitim, Çev;U.Kaptan, Beyaz Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÜVENÇ,Bozkurt, Türk Kimliği, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 1997.
- HASSAN,Ümit, Türkiye Tarihi 1, “Düşünce ve Bilim Tarihi”, Cem Yayınları, İstanbul, 1990.
- IŞIKGÖZ,Enes, Demokrasi Eğitimine İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etkililiği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- İNAL,K., Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 1998.
- KARAMAN(KEPENEKÇİ),Yasemin, Türkiye’de Genel Orta Öğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,1999.
- KOCA,Dursun, Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretmen Algısına Göre Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998.
- KONGAR, Emre, Demokrasi ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- MUMCU, Ahmet, Tarih Açısından Türk Tarihinin Temelleri ve Gelişimi, İnkılap Yayınevi, İstanbul,1994, s.14.
- OTLUCA,Muhittin, Demokratik Eğitim ilkelerinin 1968 İlkokul Programına Yansıması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1996.
- ÖDEKAN,Ayla Türkiye Tarihi 1, “Mimarlık ve Sanat Tarihi”, Cem Yayınları, İstanbul, 1990. s.375.
- ROUSSEAU,Jean Jacque, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, Çev: Rasih Nur İleri, Say Yayınları,1994.
- SEZGİN, Nevzat Süer, Bilgi Toplumunda Okul ve Eğitim, Etki Yayınları, İzmir, 1958.
- TOURAİN,Alain, Demokrasi Nedir? Çev: Olcay Kural, YKY, İstanbul 1997.

Tablo 1 - 5. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Anket Sorularına Verdikleri Cevaplar

Anket Soruları	Manisa 5/ 8					Demirci 5/8					Özel okul 5/8				
	N		$\bar{X}$	$\bar{X}$	Z	N		$\bar{X}$	$\bar{X}$	Z	N		$\bar{X}$	$\bar{X}$	Z
	5	8	5	8		5	8	5	8		5	8	5	8	
1	129	126	2.76	2.83	10.88	38	53	2.53	2.66	1.12	14	10	3.07	3.10	0.23
2	129	126	2.26	1.30	8.13	38	53	1.63	1.68	0.37	14	10	2.29	1.50	2.75
3	129	126	2.42	1.88	6.75	38	53	2.05	1.51	4.81	14	10	2.36	2	1.66
4	129	126	1.30	1.88	9.26	38	53	1.58	1.72	0.66	14	10	1.14	1.90	2.49
5	129	126	1.12	1.67	4.99	38	53	1.18	1.26	0.72	14	10	1.14	1.90	3.20
6	129	126	1.32	1.69	5.97	38	53	1.37	1.43	0.50	14	10	1.29	2	2.23
7	129	126	1.69	2.25	3.07	38	53	1.55	2.13	3.27	14	10	1.64	2.50	2.60
8	129	126	2.04	2.25	0.97	38	53	1.95	2.19	1.83	14	10	1.93	2.60	3.47
9	129	126	2.64	2.59	6.36	38	53	2.58	2.66	0.56	14	10	2.50	2.90	1.23
10	129	126	1.82	2.48	7.31	38	53	1.76	2.68	5.04	14	10	1.29	2.40	3.68
11	129	126	1.14	1.49	7.58	38	53	1.24	1.70	3.47	14	10	1.14	1.50	1.54
12	129	126	1.36	1.84	8.11	38	53	1.68	1.87	1.33	14	10	1.36	1.90	2.65
13	129	126	1.64	2.60	4.81	38	53	1.45	2.59	4.90	14	10	1.64	2.50	1.48
14	129	126	1.39	1.68	4.62	38	53	1.40	1.51	1.03	14	10	1.36	1.30	0.38
15	129	126	1.88	2.21	3.55	38	53	1.92	2.26	2.68	14	10	1.86	2.30	3.18
16	129	126	1.92	1.74	11.80	38	53	1.76	1.40	4.29	14	10	1.07	1.70	3.95
17	129	126	1.66	2.64	9.62	38	53	1.34	1.59	1.68	14	10	1.36	1.50	0.75
18	129	126	1.78	2.37	2.15	38	53	1.95	1.79	1.54	14	10	1.29	1.20	0.62
19	129	126	1.15	1.26	3.44	38	53	1.37	1.13	3.08	14	10	1.43	1.50	0.29
20	129	126	1.97	2.27	1.04	38	53	2.03	1.64	2.54	14	10	2	2	0
21	129	126	1.86	1.98	8.50	38	53	2.13	2.13	0.003	14	10	1.43	1.60	0.70
22	129	126	1.59	2.37	3.68	38	53	1.40	2	3.24	14	10	1.14	2.60	6.96
23	129	126	1.89	2.37	3.40	38	53	1.45	2.11	3.21	14	10	1.57	3	3.81
24	129	126	3.74	3.58	2.34	38	53	3.84	3.64	1.78	14	10	3.93	3.90	0.36
25	129	126	3.46	3.68	2.99	38	53	3.74	3.47	1.82	14	10	3.29	3.80	1.47
26	129	126	1.81	1.98	5.04	38	53	1.71	1.94	2.60	14	10	1.57	1.80	1.52
27	129	126	1.90	2.51	-	38	53	1.95	1.96	0.07	14	10	1.29	1.70	1.20